

УДК 378.016:81'243:62

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Марія Куц

здобувач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»

м. Кривий Ріг, Україна

mashunja@wex.com.ua

Анотація. У статті досліджено сутність і конкретизовано зміст технологічного підходу в навчанні іноземних мов. На підставі аналізу науково-методичної літератури подається тлумачення, виокремлюються характеристики та ознаки технологічного підходу; за результатами аналізу передового педагогічного досвіду визначається ступінь його запровадження в навчання іноземних мов.

З'ясовано значущість комунікативно зорієнтованих технологій у навчанні іноземних мов, подано систему принципів побудови їх змісту, здійснено і конкретизовано їхню типологію. Межі дослідження охоплюють технології навчання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах, що потребує подальшого вивчення комплексу умов їхнього ефективного запровадження. Практичне значення визначається можливістю використання авторських розробок для оптимізації навчального процесу. Оригінальність авторської ідеї полягає в класифікації комунікативно зорієнтованих технологій на технології-модернізації та технології-трансформації, узагальненні концептуальної ідеї і розвитку системи принципів, на яких ґрунтується їхня змістова та процесуальна частини.

Ключові слова: технологічний підхід; навчання іноземних мов; комунікативно зорієнтовані технології.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ВЫСШИХ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Мария Куц

соискатель кафедры педагогики

ГВУЗ «Криворожский государственный педагогический университет»

г. Кривой Рог, Украина

mashunja@wex.com.ua

Аннотация. В статье исследуется сущность и конкретизируется содержание технологического подхода в обучении иностранным языкам. На основе анализа научно-методической литературы подается толкование, выделяются характеристики и признаки технологического подхода; по результатам изучения передового педагогического опыта определяется степень его внедрения в обучение иностранным языкам.

Выясняется значимость коммуникативно ориентированных технологий в обучении иностранным языкам, подается система принципов построения их содержания,

осуществляется и конкретизируется их типология. Границы исследования охватывают технологии обучения иностранным языкам в неязыковых высших учебных заведениях, что требует дальнейшего изучения комплекса условий их эффективного внедрения. Практическое значение определяется возможностью использования авторских разработок для оптимизации учебного процесса. Оригинальность авторской идеи состоит в классификации коммуникативно ориентированных технологий на технологии-модернизации и технологии-трансформации, обобщении концептуальной идеи и развития системы принципов, на которых основывается их содержательная и процессуальная части.

Ключевые слова: технологический подход; обучение иностранным языкам; коммуникативно ориентированные технологии.

TECHNOLOGICAL APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN TECHNICAL UNIVERSITIES

Mariia Kuts

Postgraduate Student of Department of Pedagogics
SHEE “Kryvyi Rih State Pedagogical University”,
Kryvyi Rih, Ukraine
mashunja@wex.com.ua

Abstract. Modern learning foreign languages is based on a humanistic paradigm. The realization of the possibility of such activity researches consider in implementation of technological approach in educational process. The scientists connect the optimal and qualitative realization of this activity with the implementation of education technology into learning process.

Modern studies are focused on questions of implementation of technological approach into teaching foreign languages. It is thought to allow to achieve guaranteed minimal level of learning results. At the same time there are some incompletely studied aspects such as content of pedagogical technologies, their conceptual and procedural characteristics, approaches to classification.

In the article the essence of technological approach is revealed, the communicatively focused technologies of teaching foreign languages in non-linguistic universities are concretized.

The interpretation of technological approach is given; characteristics and attributes in teaching foreign languages are selected. It is noticed that technological approach is social and engineering ideology in the sphere of didactics according to which teaching process is considered to be a completely designed process with strictly planned and fixed results (M. Klarin).

In the article it is emphasized on feasibility and efficiency of technological approach while teaching foreign languages, the degree of its integration in educational process is defined. The communication-oriented technologies, based on a communicative method of E. Passov, are allocated as the most optimum.

It is shown the communication-oriented technologies go beyond the conceptual idea of modelling in teaching process of real foreign-language communication, and their procedural component and contents are founded on certain principles.

The most commonly used technologies of teaching foreign languages are classified as technologies of modernization and technologies of transformation.

The ideas displayed in the article can be used for optimization of foreign languages teaching process. The author's direction of further searches is seen in argumentation for a complex of conditions of technological approach effective implementation into educational process.

Keywords: technological approach; foreign languages teaching; communication-oriented technologies.

(Translated from Russian into English by Kuts, M.)

Постановка проблеми в загальному вигляді. Досвід вивчення іноземних мов за спеціальними цілями (професійно зорієнтоване навчання, ділова іноземна мова, іноземна мова для інженерів, економістів тощо) містить чимало ґрунтовних напрацювань щодо використання сучасних методів, форм, прийомів активізації навчального процесу, підвищення його ефективності. З огляду на потреби часу сучасне навчання іноземних мов розгортається на підґрунті гуманістичної парадигми, яка надає викладачеві та студентові свободу вибору змісту, напрямів, темпу, методів, форм і прийомів навчання. При цьому підвищення ефективності освітнього процесу пов'язується з високим рівнем внутрішньої пізнавальної та комунікативної мотивації студентів, а відтак – і з можливістю реалізації їхньої здатності до автономного учіння (Т. Гусак [3]), в умовах самостійного визначення мети і завдань, вибору матеріалу, джерел інформації, необхідності самопланування, самоконтролю й самокорекції. Здійснення такої діяльності оптимально та якісно дослідники пов'язують із впровадженням в освітній процес педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях В. Беспалька, В. Бондаря, С. Гончаренка, О. Долженка, М. Кларіна, А. Нісімчука, О. Падалки, О. Пехоти, Г. Селевка, О. Смолюка, В. Стрельнікова, В. Шатуновського та інших закладено теоретико-методологічні основи та досліджено історико-педагогічний контекст технологічного підходу в освітньому процесі. Тож, проблема змісту й структури педагогічних технологій є досить вивченою, так само, як і комунікативних методик навчання іноземним мовам (П. Бех, І. Бим, І. Зимня, Г. Китайгородська, У. Литлвуд, Р. Мільруд, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, Є. Полат, Г. Рогова, Л. Щерба, Е. Шубін та інші). Сучасні дослідження В. Боголюбова, К. Бужикова, Г. Воронки, Н. Голівер, Т. Гусак, Г. Друзь, Л. Зеліско, В. Кеміня, Г. Онкович, О. Палки, О. Полякової, Л. Романової та інших фокусуються на питаннях імплементації технологічного підходу в навчанні іноземних мов, що вможливить досягнення заданого еталонного результату

на рівні гарантованого мінімуму (В. Гузеєв [2]). При цьому не до кінця вивченими залишаються такі аспекти, як зміст комунікативно зорієнтованих технологій, їх концептуальні, змістовні й процесуальні характеристики, підходи до класифікації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сутності і змісту технологічного підходу в навчанні, конкретизація комунікативно зорієнтованих технологій навчання іноземних мов у немовних вишах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науково-методичній літературі категорія «підхід» розглядається в таких значеннях: 1) погляд, з якого розглядається об'єкт; 2) принцип загальної стратегії діяльності, кут погляду; 3) засіб, метод, інструмент діяльності та перетворення об'єкта [2, с. 10]. Тлумачення технологічного підходу можуть спиратися на будь-яке з цих визначень.

Як указує М. Кларін, технологічний підхід, є соціально-інженерною ідеологією в сфері дидактики, відповідно до якої навчання виступає як «повністю сконструйований процес із жорстко планованими, фіксованими результатами» [6, с. 21]. Такий підхід спрямований на досягнення тими, хто навчається, заданих еталонних результатів на рівні гарантованого мінімуму. При цьому засобами досягнення цієї мети є просування етапами навчально-пізнавальної діяльності, а саме: діагностичне цілепокладання, пред'явлення, організація виконання, стандартизований контроль і корекція поточних результатів [6].

Уважається, що запровадження технологічного підходу в навчальний процес із 60-х років минулого століття було пов'язане з науково-технічним розвитком суспільства, що вможливило появу нових засобів навчання – технічних (ТЗН). До тих пір, упродовж тривалого часу, вербальний метод подання навчальної інформації був провідним. ТЗН значно розширили й збагатили можливості і тих, хто навчається і тих, хто навчає, узяли на себе низку важливих функцій. Проте, як зауважують О. Довженко і Л. Шатуновський, не внесли суттєвих змін у структуру й характер навчального процесу. Саме для цього була потрібна розробка системної концепції, яка була б спроможна забезпечити оптимальну організацію навчання на основі використання різних ТЗН. Така концепція й одержала розвиток у межах технологій навчання [4].

Між тим, при технологічному підході основна увага концентрується не лише на засобах викладання й учіння, зокрема технічних, а, передусім, на системній організації навчального процесу. Педагогічна система, що

забезпечує реалізацію дидактичних технологій, включає сукупність носіїв навчальної інформації та засоби і логіку їх презентації у певній послідовності, що обумовлюється цілями, завданнями, змістом процесу навчання. Ці засоби мають забезпечувати повноту пред'явлення інформаційного навчального масиву і водночас змістовну, організуючу, керуючу й контролюючу функції навчання [4, с. 76].

Отже, за технологічності навчального процесу, дидактичні цілі мають бути конкретними та вимірюваними, операції – завершеними процесами з досягнення певної мети, процес та результат – відтворюваними будь-яким педагогом, за умови, що його суб'єктивізм зведений до мінімуму [5, с. 5].

Отже, ознаками технологічного підходу, підбиває підсумок В. Гузеєв, є комплекс, що складається з: 1) деякого уявлення щодо запланованих результатів навчання; 2) засобів діагностики поточного стану тих, кого навчають; 3) набору моделей навчання; 4) критеріїв вибору оптимальної моделі для даних конкретних умов [2, с. 135].

Дослідники (В. Бондарь, О. Гребенюк, В. Гузеєв, М. Кларін, П. Образцов, М. Чошанов та інші) виокремлюють провідні критерії технологічності навчального процесу, зокрема:

- критерій мети – її конкретність, діагностичність і досяженість;
- критерій діагностичності – забезпеченість технології діагностичними засобами, які допомагають педагогові відслідковувати й коректувати процес і результат педагогічних впливів;
- критерій структурності – закономірна логіка й жорстка співвідпорядкованість у використанні в технології прийомів і методів;
- критерій оптимальності – наявність переліку умов, що обмежують сферу застосування або результативність технології і між тим забезпечують якнайкращий навчальний результат [1, с. 8].

До них варто додати також такі критерії, як результативність, економічність, алгоритмованість, проєктованість, цілісність і керованість, корегованість тощо.

Г. Селевком узагальнені різноманітні підходи та визначено такі критерії технологічності освітнього процесу, що водночас є методологічними вимогами до такої його організації: системність (комплексність і цілісність), науковість (концептуальність і розвивальний характер навчання), структурованість (ієрархічність, логічність, алгоритмічність, спадкоємність, варіативність) та процесуальність

(керованість, діагностичність, прогнозованість, ефективність, оптимальність, відтворюваність) [8, с. 35-36].

Передумовами для запровадження технологічного підходу є запрограмованість процесів, окресленість кінцевих властивостей передбачуваного продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також, як результат, реальне функціонування цих процесів [6].

Оскільки для викладання іноземних мов вже досить давно існують як еталони та узгоджені рівні оволодіння мовою, так і контролюючі процедури їх діагностики, відпрацьовані процедури використання дидактичних засобів та ТЗН, доцільним є окреслення найбільш використовуваних технологічних підходів у навчанні іноземних мов.

Насамперед зауважимо, що оволодіння іноземною відрізняється від оволодіння рідною мовою застосовуваними засобами; щільністю інформації в спілкуванні; ступенем залучення мови в предметно-комунікативну діяльність; сукупністю реалізованих функцій у навчанні (окрім дидактичної, розвивальної і виховної, передбачається й освітня); співвіднесеністю із сензитивним періодом мовного розвитку людини. Додамо також, що вивчення будь-якої мови потребує автентичного мовного середовища, безпосереднього спілкування з носіями мови, що вкрай складно забезпечити в освітньому процесі більшості немовних ВНЗ [7].

Огляд наявного педагогічного досвіду викладання іноземних мов переконує в тому, що найбільше визнання отримують технології, побудовані на підґрунті комунікативно зорієнтованого підходу, що вперше був на науково-методологічному рівні обґрунтований Ю. Пассовим. Мається на увазі побудова такого технологічного проекту, у якому навчання є моделлю реального іншомовного спілкування, причому не його копією, а схематичною презентацією [7].

Побудова змісту комунікативно зорієнтованих технологій у навчанні іноземних мов ґрунтується на принципах:

– мовної спрямованості – навчання шляхом мовлення при провідній ролі мовних вправ, де водночас відбувається плавне, дозоване й разом із тим стрімке нагромадження обсягу лексики й граматики, удосконалюються фонетичні навички і навички аудіювання, які можуть бути використані в умовах реального іншомовного спілкування;

- культурологічної спрямованості – засвоєння мови через міжкультурний діалог між країнами досліджуваної мови та носіями рідної для мовця культури;
- функціональної орієнтації – навчання у комунікативній діяльності, в якій стає можливим реальне спілкування;
- тематичної спрямованості – організація навчання за блоками, теми яких відбивають типові ситуації, потреби, проблеми людини сучасного суспільства і визначають зміст типових комунікацій;
- особистісної зорієнтованості – спрямованість на врахування цілей і потреб особистості у спілкуванні іноземною мовою;
- моделювання культури країни й систему мови в концентрованому, модельному вигляді для визначення необхідного і достатнього обсягу знань;
- колективного характеру організації навчання – організація навчального процесу на основі колективної взаємодії, співтворчості й співпраці.

Побудова навчального процесу за комунікативно зорієнтованими технологіями має спиратися на систему принципів комунікативності, розроблену Ю. Пассовим [7]. До них належать такі принципи:

- мовленнєво-мисленнєвої активності – організація мовленнєвого партнерства в навчальному спілкуванні відповідно до різних комунікативних намірів і ситуацій, цілеспрямована робота над семіотичними та соціокультурними значеннями фраз, фразових єдностей, діалогічних єдностей;
- евристичність комунікації – опора на мовну здогадку, запровадження розмаїття зв'язків, які забезпечують належну динаміку мовлення та використанні мовленнєвих засобів;
- індивідуалізації – урахування всіх особливостей того, хто навчається як індивідуальності, зокрема культури його мовлення, особливостей поведінки в ситуації комунікації, рівень мовної підготовки, необхідність ситуативної підтримки в ході діалогу тощо. Лише в такий спосіб і можуть бути створені умови спілкування: викликана комунікативна мотивація, забезпечена цілеспрямованість говоріння, сформовані міжособистісні взаємини;
- функціональності – засвоєння мовленнєвих одиниць у ході їхнього реального функціонування – у діалозі, у її діалогічній єдності. При цьому запам'ятовування стає побічним продуктом мовної діяльності;

– ситуативності – рольового характеру навчального процесу, тобто формування іншомовних знань через набір типових ситуацій реального життя, спрямованість не на вивчення мови як такої, а реального світу шляхом пізнання мови. Ситуативність здатна відтворювати комунікативну реальність і в такий спосіб фіксувати в мозку ситуативний характер дій, які в подальшому можуть бути перенесені на нові ситуації спілкування;

– новизни – постійна зміна предмета розмови, комунікативних намірів, обставин, партнера по спілкуванню, завдань, умов, що забезпечує розвиток динамічності мовлення, механізму комбінування, ініціативності висловлювання, темпу мови й особливо розвиток стратегії і тактики мовця, здібності перефразувати тощо;

– доцільного поєднання індивідуальної, парної і групової роботи – спосіб і характер взаємин і взаємодію мовленнєвих партнерів.

Опитування, що було проведено нами в ДВНЗ «Криворізький національний університет» та ДВНЗ «Національний авіаційний університет» з-поміж 50 викладачів іноземних мов показало, що 96 % визнають переваги технологічного підходу в навчанні іноземних мов. 80 % – можуть охарактеризувати сутність комунікативного підходу в навчанні, знайомі з інтенсивними методиками навчання іноземних мов; 84 % активно користуються навчально-методичними комплексами із вбудованими в них технологіями; усі опитані користуються у викладанні сучасними ІКТ; 60 % з них можуть чітко визначити зміст інноваційних технологій навчання іноземних мов та доцільність їх запровадження. Проте, лише 40 % (переважно викладачі з досвідом) є авторами власних методик, підходів та технологій викладання і навчання іноземних мов, 40 % – адаптують наявні методики і технології до потреб аудиторії, 20 % – користуються готовими навчально-методичними комплексами.

На підґрунті комунікативно зорієнтованого підходу, зокрема комунікативного методу, було розроблено чимало технологій навчання іноземних мов. Широко використовуваними є також технології, побудовані на ТЗН як засобу створення іншомовного комунікативного середовища, а саме: аудіальні, аудіовізуальні, візуальні та сучасні мультимедійні технології (до аудіовізуальних можливостей тут додається спроможність маніпуляції та покрокового подання інформації).

Як цілком слушно вказує М. Кларін [6], сучасні інноваційні підходи до навчання (до них належить і технологічний підхід) можна розділити на два основних типи, які відповідають репродуктивній і проблемній

орієнтації освітнього процесу. Інновації-модернізації перетворюють та вдосконалюють навчальний процес у межах його традиційної репродуктивної орієнтації. Тобто застосовані тут технології спрямовуються, насамперед, на формування знань і способів дій за зразком та орієнтовані на високоефективне навчання, однак репродуктивного рівня. Такі технології можуть бути об'єднані в тип технологій повного засвоєння знань. Без таких технологій (технології навчального заняття, технології тьюторського заняття, технології роботи з текстом, технології аудіювання, технології роботи з піснею, тренінгові технології тощо) неможливо досягти базового рівня оволодіння мовою.

Водночас здобуття тими, хто навчається, досвіду творчої мовленнєвої діяльності, вироблення ціннісних орієнтацій, виховання іншомовної культури можливе при застосуванні інноваційних технологій, що трансформують, перетворюють традиційний навчальний процес і спрямовуються на забезпечення його дослідницького характеру. До переліку таких технологій варто додати: ігрові, проектні, дистанційні, інтерактивні, технології формування критичного мислення та web-технології.

Висновки. Сучасні цілі навчання іноземних мов орієнтуються не лише на досягнення досконалого володіння студентами іноземною мовою (навіть на рівні незалежного користувача, принаймні B2, у всіх видах мовленнєвої діяльності, але й визначеного рівня здатності до міжкультурного спілкування в академічному й професійному середовищі. Досвід навчання іншомовному спілкуванню підтвердив доцільність технологічного підходу до організації навчального процесу і зокрема комунікативно зорієнтованих технологій. Такі технології будуються на концептуальній ідеї моделювання в навчальному процесі реального іншомовного спілкування, а їх зміст та процесуальна складова – на визначених принципах. Усі застосовувані в навчанні іноземних мов комунікативно зорієнтовані технології можуть бути розподілені на дві групи – технології-модернізації або технології повного засвоєння іншомовних знань та технології-трансформації, використання яких сприяє формуванню іншомовної культури студентів і тому потребує перебудови навчального процесу. Подальшого дослідження потребує вивчення та обґрунтування умов ефективного запровадження педагогічних технологій навчальний процес із вивчення іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 350 с.
2. Гузеев В. В. Преподавание. От теории к мастерству / В. В. Гузеев. – Москва : НИИ школьных технологий, 2009. – 288 с.
3. Гусак Т. Формування у студентів зацікавленості до учіння / Т. Гусак // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 50.
4. Долженко О. В. Современные методы и технология обучения в техническом вузе : метод. пособие / О. В. Долженко, В. Л. Шатуновский. – Москва : Высш. шк., 1990. – 191 с.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / укл. Н. П. Наволокова. – Харків : Основа, 2009. – 176 с.
6. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели : Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – Москва : Наука, 1997. – 223 с.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению : учеб. пособие для пед. ин-тов / Е. И. Пассов. – Москва : Просвещение, 1985. – 223 с.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г. К. Селевко. – Москва : Народное образование, 1998. – 256 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vitvytska, S. S. (2006). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly* [Fundamentals of high school pedagogics] Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
2. Guzeev, V. V. (2009) *Prepodavanie. Ot teorii k masterstvu* [Teaching. From theory to professionalism] Moscow : NII shkol'nyh tehnologij [in Russian].
3. Husak, T. (2000). *Formuvannia u studentiv zatsikavlenosti do uchinnia* [Forming the students' interesting for studying]. *Ridna shkola –Native school*, 4, 50 [in Ukrainian].
4. Dolzhenko, O. V. & Shatunovskij, V. L. (1990). *Sovremennye metody i tehnologija obuchenija v tehničeskom vuze* [Modern methods and teaching technology at technical university]. Moscow : Vysshajja shkola [in Russian].
5. Navolokova, N. P. (2009). *Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii* [Encyclopedia of pedagogical technologies and innivations]. Kharkiv : Osнова [in Ukrainian].
6. Klarin, M. V. (1997). *Innovacii v obuchenii: metafory i modeli : Analiz zarubezhnogo opyta* [Innovations in education6: metaphors and models : Analysis of foreign experience]. Moscow : Nauka [in Russian].
7. Passov, E. I. (1985). *Kommunikativnyj metod obuchenija inostrannomu govoreniju* [Communicative method of teaching foreign speech]. Moscow : Prosveshhenie [in Russian].
8. Selevko, G. K. (1998). *Sovremennye obrazovatel'nye tehnologii* [Modern educational technologies]. Moscow : Narodnoe obrazovanie [in Russian].